

Kercsmár Rózsa
Kihűlt a ház melege
elbeszélések

TARTALOM

FELÉPÜLT A FÉSZEK
AZ ÖNTUDAT EDZŐDÉSE
MINDIG TISZTÁN
HERBÁRIUM
A CSOMAG
A NADRÁGSZÍJ SEM SEGÍTETT
ÁLDOZAT
ITT VOLTAK AZ OROSZOK
KARIKÁS ARANYFÜGGŐ
KIHÚLT A HÁZ MELEGE
A SZEGÉNYEK BOLDOGSÁGA

FELÉPÜLT A FÉSZEK

Kongott a nagy kocsmaszoba. Előző este még összejött a szokott társaság. Iddogáltak, beszélgettek. A házigazda felesége hangosan olvasott egy regényből. Szerették hallgatni. Annus viszont már keservesen tett eleget kívánságuknak. Szülés előtt állt. A legények megéreztek a szokatlan helyzetet, és idő előtt távoztak.

- Jaj, de nehezen ültem! - mondta a menyecske a urának.

Pali hat órára ment dolgozni. Felesége a nagy hasával letápáskodott az ágyról, a dereka köré kötötte a háriszkendőt, tüzet rakott, és rántottlevest főzött a párjának. Pali jóízűen szürcsölte a levest, és átfogta a felesége derekát. Lehet, hogy mire hazajövök a munkából, már leapad a hasad, és gyereksírás vár.

- Bár úgy lenne, már alig hordom a pocakom.

Erre Pali megfogta a kezét, és körülhajtotta a kocsmasztalnál, közben ezt mondta:

- Érd el kakas a fiát!

- Te bolond, úgy meghajtottál, hogy alig szuszogok.

- Nem baj, előbb meglesz a gyerek. De kislány legyen ám - mondta nevetve, és elindult a sötét februári télbe, hogy időben munkába érjen. Annus visszafeküdt az ágyba. El is szundított. Egyszer csak arra ébredt, hogy fáj a hasa. Talán elrontottam valamivel. Ez még nem lehet az igazi fájás. Lassan felkelt, felöltözött. A sporhelten meleg volt a víz. Kivitte a kamrába, megcsinálta a moslékot, és elvitte az egyik kocának. A másik vödörrel már alig ért az ólig. A dereka is nagyon fáj. Jaj, csak annyi erőm legyen még, hogy a tikokat leereszthessem. Ennyi még volt, és annyi is, hogy átszóljon a szomszédasszonyának:

- Katica, menj el a Rozi néniért! Alighanem szülési fájásaim vannak.

Katica ledobta a piszkos kötenyét, máris szaladt a falu végén lakó bábaasszonyért. Annus pedig bement a házba, rakott a tűzre, még egy fazékba tett fel vizet melegíteni. Mire Rozi néni megérkezett, Annus már megmosakodva, tiszta alsóban várta. Remegett a fájdalomtól.

- Na, igyekezzünk - mondta barátságosan a bábaasszony -, hogy mire hazajön az urad, legyen új élet a házban.

Délután négyig eltartott a szülés. Ekkor felsírt a kislány, jelezve, hogy ezentúl vele is törődni kell.

Pali a száraz, fagyos hidegben fáradtan taposta a biciklikereket. Építeni kellene egy kis házat - gondolkodott. De előbb le kell bontani ezt a hatalmas kocsmaszobát. Hej, ha élne szegény apám, biztosan tiltakozna, mert neki a kocsmároskodás volt a mindene - morfordírozott Pali, és máris a házuknál találta magát. A fálnak támasztotta a biciklit. Furcsa nesz ütötte meg a fülét. Mintha gyerek sírna. Csak nem? Rontott a szobába. Rozi néni ekkor kötözte a kicsit a szép slingelt csipkével körülvarrt hófehér pólyába. Pali csak bámulta a teli torokkal bömbölő apróságot.

- Ne, vedd az öledbe, és ismerkedj meg a hugyos lányoddal - mondta nevetve Rozi néni.

- Hála Isten, hogy kislány. Ezt akartam - szakadt fel a megkönnyebbült sóhaj Pali melléből.

- Hát nem megparancsoltad, hogy lányt szüljek? Én szótfogadtam - mondta fáradt mosollyal a felesége.

Pali az ágyhoz lépett, és homlokon csókolta a feleségét, majd a pólyához nyúlt. Ekkorra már elcsendesedett az apróság. Közben Rozi néni megfőzte a pipitértét.

- No, mutasd meg, milyen apja leszel a lányodnak. Te add neki az első kanál teát - mondta a jószágos Rozi néni.

Az édesapa a bal karjára vette az újszülöttet, jobb kezével merített egy kis kanál teát, fűjogatta, majd a csöppség szájához emelte. Az mohón nyalogatta. Ez volt az első meleg kapcsolat apa és gyermeke között, ami végigkísérte életüket.

Pár hét múlva megint jöttek a kuncsaftok. Pali vasárnaponként járt el bort vásárolni, a legtöbbször Pincére, ahol a mostohaanyja élt. Jól jött a mellékkereset a gyér fizetés mellé, mert nagy tervei voltak a fiatal gazdának.

A gyerek már tipegett. Hol az egyik, hol a másik asztalnál vették az ölükbe az iddógálók. Beszélgettek. Egyszer csak arra lettek figyelmesek, hogy a pici az asztalról nyalogatja a bort. Kívánta a savanyút. Aztán másra is felfigyeltek. Az apróság a pici ujjával bontogatta a padlóra dobott csikkeket, a dohányt a szájába rakta, és mohón rágtá. Ha valamiért sírt, nem a cukor, hanem a cigaretta nyugtatta meg. Az apja aggódva vitte orvoshoz. A doktor humorosan megjegyezte: Ugyan a nikotin árt a kicsi szervezetének, de megvédi a bacilusoktól. Mihelyt nem lát cigarettát, leszokik róla.

Alig múlt egyéves, elvitték a szomszéd faluba a nagyszüleihez. Nem a cigaretta miatt, hanem azért, mert házbontáshoz, majd építéshez készülődtek. Újra ketten maradtak. Olyan fájó volt, mert mindketten imádták a gagyogását. Mégis most útban volt. A házat ki kellett üríteni. A szegényes bútort az ágyneművel a szomszédasszony zsúpos házának eresze alá, a pitvarba cipelték. A fiatalasszony minden este ott, a szabad ég alatt vetett ágyat. Összebújtak, tervezgettek, keseregtek. Gyorsan lebontották a kocsmaszobát. Palinak volt sok jóbarátja a munkásai között. A rokonok is segítettek. Még le sem szállt a por a házfalak döntésétől, máris öntötték a fundamentumot, emelték a kis ház falait. Keskeny volt a házhely, ezért hosszában állt a ház. Elöl a nagyszoba, ahova a keskeny gangról jobbra kellett menni, a gangajtóval szemben nyílt az ajtó a kemencés konyhába, balra pedig a kamarába. De hol voltak még az ajtók, ablakok? Ezeket a Krizsanics asztalos akkor még csak fabrikálta. Az épület tetőzetét ugyan már belécezték, de még a tetőcserép nem érkezett meg. Mégis úgy döntöttek a fiatalok, hogy hazapakolnak. A kamrának szánt helyiségben elrakták a kis holmijukat. Annus megvetette az ágyat, Pali pedig még sukkolta a konyha földjét. Fáradtan ment az ágy felé. Az első éjszakánk az új házunkban. Elcsigázott testtel is boldogan bújtak egymáshoz.

- Számoljuk meg a sarkokat - mondta a felesége.

- Még szerencse, hogy már sarka van a fészkünknek - nevetett Pali.

Gyorsan elnyomta őket az álom. Szörnyű neszre ébredtek. Ítéletidő volt. Dörgött, villámlott, és mintha dézsából ömlött volna, úgy eleredt az eső. Egyszer csak az ágyukra csöpögött a víz.

- Az istenit! - káromkodott Pali. Kiugrott az ágyból, és egy kis fazekat tett a dunyhára. De mind több helyen folyt a víz, mintha mennyezete sem lett volna a szobának.

- Hát ez a hamisstukator - morgott a férj, és már minden létező edényt - a serblitől a vájlingig - valahova odatett. Ő maga csuromvizes volt. A felesége sírdogált, egyszer csak hangos nevetésbe váltott át.

- Te megbolondultál? - csodálkozott Pali.

- Nem, csak látnád, hogy nézel ki a rádtapadó vizes gatyádban!

Mindketten nevettek. Otthagyták a már csuromvizes ágyat, letöröltek két széket, száraz ruhát vettek fel, betakaróztak, és a székre kuporogva várták a pirkadatot. Ekkor már nem esett.

AZ ÖNTUDAT EDZŐDÉSE

Verőfényes reggel köszöntött ránk 1941 húsvét vasárnapján. Édesanyám ünneplő ruhát adott rám, kikeményített fehér masnit kötött a hajamba, kézen fogott, és kimentünk az utcára. Minden házból kint voltak.

Egyszer csak felbúgtak a napfényben ezüstösen csillogó repülők. Mint sok száz ezüst madár. Hatalmas robbanás rázta meg a földet. Mindenki kiabált:

- Felrobbantották a Mura-hidat!

Az anyám hangosan zokogott, de sírt a szomszéd Katica néni, meg mi, gyerekek is, mert a felnőtteket sírni láttuk.

- Jaj, Istenem, mi lesz velünk? Talán soha sem jön haza az édesapád - jajveszékelt anyám.

Ordítottam, mert hát egy ötéves gyereknek azt hallania, hogy többé nem látja az apját, szörnyű dolog.

Amint így keseregtünk - asszonyok, öregek, gyerekek - mert az apák a jugoszláv hadseregben voltak -, nagy robajjal megjelent a pótüléses motorbicikli, rajta két sisakos német katona. Méltóságáteljesen forgolódtak jobbra-balra. A jobb kezüket a magasba emelve kiabálták: Heil, Hitler! Ennél szomorúbb húsvétra nem is emlékszem.

Rá pár napra édesanyám örömkialtására ébredtem. Sikongattam örömben, amikor megláttam édesapámat. Anyám tojást sütött, boros teát főzött, és boldogan ettünk most már hármasan. Közben édesapám izgatottan mesélte a hazajövetelét. A jugoszláv hadsereg tisztjei elmenekültek, így a közlegények is szaladtak a szélrózsa minden irányába. Vonaton is utazott, még többet gyalogolt, míg a Mura-hídhöz ért, amely szörnyű állapotban várt rájuk. Voltak, akik csónakon jutottak át a haragos vízen, ő viszont a vízbe lógó gerendákon keresztül mászott át a Mura innenső partjára. Most az volt a legfontosabb, hogy együtt lehettünk. A háború szele erősen érződött. A szegény emberek, még a határ menti magyarok is vegyes érzésekkel vették tudomásul. A reménység és a bizonytalanság érzése kavargott bennük.

Tavaszkodott. Ragyogott a Nap. A kedvenc flanel ruhácskámat már szvetter nélkül adta rám édesanyám. A méhek döngicséltek a tó körül virító sárga mocsári gólyahír felett. Ebből szedtem egy csokorral. A szüleim kézen fogtak, és elindultunk Lendva felé. Átmentünk a vasúton, és csatlakoztunk a Mária-képnél várakozó emberekhez.

- Odanézzetek! - mutatott az egyik ember Szerdahely felé. Apám az ölébe vett. Lóháton jöttek a katonák.

- Itt vannak a magyar katonák! - kiabáltak. Még a férfiak is könnyeztek. Amikor hozzánk érkeztek, üdvölgéssel köszöntötték őket az egybegyűltek. Szüleim biztatására a csokrot az egyik katona felé nyújtottam. A nyeregbe emelt, erősen magához ölelt, és felzokogott. Valami különös, fájdalmas, ugyanakkor fenséges volt ebben a találkozásban. Az itteni magyaroknak a felszabadulás csillaga ragyogott fel.

Édesapám a katonaság előtt munkavezetőként dolgozott a Nasicénél (Nasicskánál), a fakitermelési vállalatnál. A katonaságtól hazajövet oda is ment vissza. Hamarosan leállt a munka. A gépeket leszerelték, a gépszíjakat az irodaház padlására felrakták. Egy napon bejött az udvarunkba két kakastollas csendőr, a vállukon szurony volt. Édesapám az udvaron matatott. A nevét kérdezték, majd azt mondták neki, hogy parancsot kaptak a letartóztatására. Elképedt.

- Miért, hiszen semmi rosszat nem tettem? - próbált védekezni.
- Ne feleseljen, jöjjön velünk. Különben itt a helyszínen elbánok magával - szólt a csendőr szigorúan.
- Előbb vizsgálják ki, hogy valóban elkövettem-e, amivel gyanúsítanak - válaszolt apám.
- Ne izguljon, alaposan kitapogatjuk - volt a gúnyos válasz.

Szégyellte, egyben dühítette, hogy büntetlenül végigkísérték Lendva főutcáján. A kínzásokból megérezte apám a magyar karhatóság kegyetlenségét, durvaságát. Arra már én is jól emlékszem, amikor apám a lendvai börtönben synylődött, a csendőrök bejöttek hozzánk házkutatást tartani. A szobában a szuronnal felhasogatták dunyhákat. A toll szállt mindenfelé. Édesanyám jajveszékelt:

- Miért teszik ezt?

A gúnyos válasz:

- Keressük a fatelepről ellopott gépszíjakat.
- Az én uram nem vitt el semmit, arra mérget vehetnek - mondta zokogva. - Szegény, de becsületes család vagyunk. Maguk meg úgy bánnak velünk, mint a tolvajokkal.

A csendőrök egyike a falhoz lökte édesanyámat. Tele volt a szívünk szomorúsággal.

Pár nap múlva meggyötörten, megkínzottan hazajött édesapám. Kiderült az ártatlansága. Viszont a lelkünkben megmaradt a keserűség, amit azok okoztak, akiket oly nagy szeretettel vártunk.

A négy háborús év sok keserves napja között a szépek fényes csillagként ragyognak. Felejtethetetlen élmény, ahogyan édesanyám varrta a díszmagyar ruhámat. A fehér szoknya aljára felkerült a nemzeti szalag. Gyönyörű volt az otthon készített párta, a zsinóros, piros mellény, a zöld kötény. Sokat szavaltam az iskolában. Székre állítottak, mert kicsi voltam.

MINDIG TISZTÁN

Panni olyan ugri-bugri kislány volt. Mint a szemfényvesztő - kicsivel előbb még az udvaron lábatlankodott, a másik pillanatban már a szomszédban csiripelt. Egyben azonban nagyon fegyelmezett volt. Bármit játszott, a ruhája egész nap tiszta maradt. Mintha a csöppség megérezte volna, hogy szülei milyen keservesen teremtik elő a pénzt.

A kicsi családban, a nagy szegénységben csupán az összetartás, a mindennek közös megbeszélése tartotta őket felszínen. Az apa látástól vakulásig dolgozott, hiszen akkor még tizenkét órás volt a munkaidő, az anya a szántóföldek közti megyéken sarlóval szedte a füvet, a bokrok körül pedig a csalánt, úgy nevelt kocákat. Került belőlük eladásra és otthoni fogyasztásra is.

Ha rendben volt a ház, az állatok megetetve, a kertben és a teleken sem akadt tennivaló, olyankor a varrógéphez ült az édesanya. Sokszor ábrándozott. Be jó volna gyönyörű ruhákat varrni selyemből vagy finom szövetből. Olyant, mint amilyent a városi asszonyok hordanak. A legtöbbször csak egyszerű anyagra - flanelra vagy sifonra futotta. Kis fantáziával ebből is lehetett szépet varrni. Egy alkalommal, amikor volt egy kis megtakarított pénze, bement a városba. Megvette a konyhára valót, aztán a ruhásboltba is benézett.

Gyönyörű kék-fehér apró mintás anyagot látott. - Ebből aztán veszek egy köténynek valót.

Igenám, de akkora darab volt, hogy köténynek sok lett volna.

- Valóban szép, vegye meg, asszonyom. Nem vághatok le belőle, mert ez az utolsó darab. A kislányának is varrhat kis szoknyácskát - mondta az eladó.

- Igaza van. Csak nem tudom, van-e rá elég pénzem.

Bizony egy kicsi hiányzott, de a boltos ezt elengedte. Boldogan taposta az út porát hazafelé, és máris tervezgette, milyen legyen a ruhácska. Elkészült a kötény, a rövidujjú ruhácska, és még egy szalagra is jutott belőle.

Panni iskolás lett. Nemcsak a tanulásban volt első, hanem a tanító néni a ruhája miatt is példásnak tartotta. Neki ugyan csupán annyi volt az érdeme, hogy vigyázott rá, nehogy bepiszkolódjon, az édesanyja viszont nemcsak hogy tiszta ruhában járatta, hanem még a folt is úgy nézett ki a kötényén, mintha dísz lett volna rajta.

A faluból a negyedik osztály után az algimnáziumba járt Panni. Ezt ugyan sok vita előzte meg. Szülei nagyon szerették, mégis le akarták beszélni a továbbtanulásról, mert féltek, hogy nem győzik pénzzel. A tanító néni többszöri rábeszélésére sikerült eljutnia a városi iskolába.

Minden nap gyalog tette meg a mintegy három kilométeres utat. Három évig járt oda. A ruhatára mindössze egy pepita rakott szoknya, két blúz és egy ruha volt télen-nyáron. Télen még egy félkabátot (zakót) vett fel. Ha nagyon hideg volt, édesanyja háriszkendőjét is magára kötötte. Különben meg is fagyott volna a hidak közti huzatos úton. Mégis elégedett és boldog volt. Szeretett mesélni ezekről az évekről.

Édesanyja minden nap kivasalta a rakott szoknyáját, a blúzt és a tiszta fehér vagy a fekete pöttyös fehér masniját, amit a hosszú kitérőbe kötött. Amikor elindult, visszatekintett, és még jó messziről is látta az édesanyját, aki a kapuból nézett utána. Ettől mindig olyan jó érzés töltötte el. A falu végén bement a barátnőjéért, és tovább már ketten taposták a poros utat, közben jót társalogtak. Néha a leckét ismételtették. Akkor még kevés gyerek járt az algimnáziumba. Az út sem volt nagyon forgalmas, ezért fesztelenül, nevetgélve jutottak az útjuk céljához.

Múlt az idő, és Panni tovább szőtte az álmait. Ebbe az egyik kedvenc tanítója is belesegített. Az ő biztatására egy távoli középiskolába készülődött. Először csak titokban, mert félt szülei ellenkezésétől. Végül is sikerült beiratkoznia.

Apró termete ellenére nemcsak otthon, hanem a nagynénjénél és a nagyszüleinél is segített aratáskor. Kezdetben kötelet vetett, később már markot szedett. Az az átkozott rozs olyan hosszú volt, hogy alig tudta összeszedni és a kötélre tenni. Hát amikor még gyötényes is volt, vagy a borsófű felnőtte, és összeragadt. Az volt a fontos, hogy csöppent egy kis aprópénz. Ezen vette meg a lábbelit, ami egy pár bakancsból, szandálból és esetleg egy pár félcipőből állt. A két kötelező iskolaköpenyt (fekete glottból) és egyéb ruhaneműt is meg kellett varratni. Szerencsére a rokonságban voltak olyanok, akik ingyen elvégezték ezt a munkát. Az iskolaköpeny aranyat ért. Eltakarta a szegénységet, és megakadályozta a tehetőség csillogtatását. Lehetett a társakon bármilyen csinos ruha, a köpeny nem tűrte a feltűnést. Sőt az osztályfőnök jóvoltából mindenki két kiszabott fehér gallért kék cérnával kikézimunkázott, amit patenttal rákapcsolt a köpenyre. Így mindannyian egyformán csinosak voltak

Panni szívesen emlékszik egyik unokabátyjára, aki mindig kiment a vasútállomásra, amikor ő a nagy útra indult. Búcsúzaskor a kezébe nyomott egy összeget. Ezért mindig hálával gondolt rá.

Mesélte Panni, hogy az unokatestvérétől, aki már férjes asszony volt, selyemkombinékat kapott. Agyonmosottak, színtelenek voltak, és száz felé futott rajtuk a szál. Vigyázva összevarrta, és ez lett a féltve őrzött fehérneműje. Neki ez is gyönyörű volt, mert addig az édesanyja varrta a vállpántos ingjeit. Ezeket pedig már a csempészekről vásárolták, a boltban akkor még nem volt kapható. Hozzá megkopottan érkeztek.

HERBÁRIUM

Nagy rámolás volt a családi házban. Juli ezt meg úszta. El kellett utaznia. Úgyis nagyon fáj a szíve, hogy többé soha sem lesz úgy abban a régi kedves fészekben, ahogyan addig volt. Valahol mindig jó volt oda visszatérni. Habár szép családi házat építettek élettársával, mégis más volt a régi „otthon”, ahol nevelkedett, ahol a szerény életkörülmények között is oly sok szép élménnyel gazdagodott. Most mindennek vége. Hála Istennek állnak még a falak, azonban hiányoznak azok a kedves emberek, akik oly nagy szeretettel várták hazajöttüket. Amikor hazaért utazásáról, a háza folyosóján várta édesanyja Singer varrógépe. Ő örökölte meg. Végigsimított rajta, és mint ha édesanyja ráncos kezét érintette volna meg. Szép és fájó emlékek - töprengett. A lánya figyelte, közben rámutatott egy papírkötege.

- A kedves öcséd azt mondta, hogy ez a herbárium a tiéd.

- Tényleg - nyúlt hozzá Juli. Dohos szaga volt. Kinyitotta, végigtapogatta a száraz növényeket, és lassan megelevenedett a múlt.

Messze, nagyon messze járt iskolába. A hatszáz kilométert megtett út után a tanév végén hazaérve várta a kilincsre akasztott papír.

- Egyél, és gyere utánunk. A Szegben szénát takarunk.

Az ebéd még egy kicsit meleg volt. Kezet mosott, a szeméből kimosta a fáradtságot, evett, és örömmel ment szülei után, mert tudta, hogy elmesélheti az átélteket. Először apját csókolta meg, édesanyját is megölelte, az öccsével pedig játékosan megbokszolták egymást. Felejthetetlenek voltak ezek a találkozások. A szeretettől, az egymáshoz való ragaszkodástól csillogtak.

Tisztelettel és szeretettel gondolt vissza tanáira is. Bármilyen megbízatást kapott tőlük, szívesen teljesítette. Szünidei feladatként különleges növényeket kellett gyűjteni, majd lenyomtatni, hogy az új tanévben megállapítsák a nevét, értékét, tulajdonságait. Betévedt hozzá az egyik iskolatársa. Az ő javaslatára a szőlőhegyet vették tervbe. Juli kissé csodálkozott, miért kínálkozott Jani a gyűjtésre. Mindegy - gondolta.

Egy szép napon a cekkert a kerékpárra akasztva elindult a cél felé. Megbeszélték, hol találkoznak. Juli kerékpárját a faluszéli háznál hagyták, és irány a domb. Egymás mellett haladva jelentéktelen dolgokról beszélgettek. Érződött bennük a feszültség. Többször egymásra néztek. Juli gyorsan lesütötte a szemét. Furcsa érzés kavargott benne. Egy kapatosabb parthoz érve Jani feléje nyújtotta a kezét. Mintha elektromos áram ütötte volna meg. Ilyent még sohasem érzett, pedig már járt fiúval. Ez lenne az igazi szerelem? - csapott át az agyán. Amikor Jani magához ölelte, remegést érzett a térdeiben. Alig állt a lábán.

- Ugye, nem ezért kínáltad fel a segítséget? - mondta Juli lesütött szemmel.

- Hogy őszinte legyek, ezért is. Mert oly nehéz a közeledbe férkőzni. Azért ne félj, sok növényt gyűjtünk estig.

Gyűjtögettek. Növényt, tapasztalatot, sok kellemes érzést.

A kis lapáttal Jani ügyesen körülásta a növényt, nehogy megsérüljön a gyökere. Gyülemllett a cekkerben a sok érdekes fűféle. Ők ketten úgy ragyogtak a boldogságtól, mint felettük a Nap. Mintha rajtuk kívül más nem is lett volna a világon. Jani egyszer csak eltűnt. Pár pillanat múlva zamatos szőlőfűrttel a kezében tért vissza.

- Nézd, korai szőlő!

- Ez a ti szőlőtök? - kérdezte Juli.

- A csodát. Nem fontos, hogy kié. Az a lényeg, hogy mi ketten esszük meg.

Szemezgettek. Most már sokáig egymás szemébe néztek. Mintha a bársonyos barna föld a kék tengerhez simult volna. Már nemcsak a domboldalon fogták egymás kezét. Észre sem vették, hogy alkonyodik. Lassan elindultak a házig, ahol a kerékpárja várta Julit. Rövid búcsú és indulás hazafelé. Otthon Juli az elsőszobában gondosan lenyomtatta a növényeket. Másnap Jani azzal a kifogással jelent meg náluk, hogy ellenőrzi, jó munkát végzett-e a barátnője. De a szobában alig tudtak kettesben maradni, mert Juli édesanyja állandóan rájuk nyitotta az ajtót.

Bosszankodott is Juli.

- Mit féltékenykedik, hiszen tudok magamra vigyázni! Az egésznapos együttlétünkör sem történt semmi „erkölcstelen”. Az a pár csók csak nem bűn - zsörtölődött.

Amikor aztán Juli visszautazott az iskolába, és az ő növényeinek felülvizsgálására került a sor, különösen jó érzés járta át a lelkét. Ilyen szép napja még soha sem volt, mint amikor Janival gyűjtögettek. Minderre a negyven év távlatában is jó volt visszaemlékezni. Nézegette a száraz, dohos szagú növényeket, szinte valamennyin végigsimított. Az elmúlás fájdalma hasított a szívébe. A herbáriumot lassan a szemetes ládába eresztette.

A CSOMAG

A háború utáni nehézség nehezedett az emberek vállára. Minél módosabb volt a paraszt, annál jobban sanyargatták. A kötelező beszolgáltatás elszegényített mindenkit. A „rekvirálók” érkezését átokkal a szájukon fogadták az emberek. Az utolsó szem búzát is képesek voltak lesöpörni a padlásról. Nem érdekelte őket, hogy éhen hal-e a család. A hazának szüksége volt mindenre. A romokból újjá kellett építeni az országot. Csak nagyon lassan tudtak magukhoz térni az emberek. Jegyet osztogattak a tisztviselők, a családok azon vásároltak ruhát és egyéb bolti cikket.

Nagyon lassan ugyan, de szorgos munkával, sok verejtékkel lábra állt Pali kicsi családja is. Mint a legtöbb helyen, náluk is hetente egyszer, vasárnap hús is került a tálba. A szombati munkából hazafelé menet Pali betért a mészároshoz.

- Fél kiló csontos húst kérek - mondta csendesén a mészárosnak. Az kedvelte Palit. Azért mindig még rádobott a fél kilóra egy darabka zsírosát. Hadd egyenek jó zsíros levest - mormolta magában.

- Meghoztam az ünnepi ebédnek valót - mondta barátságosan a feleségének. A gyerekek is ott termettek, és magukba szívták a ritkán látott hús kellemes illatát. Már előre örültek a vasárnapi ünnepi ebédnek.

Édesanyjuk a csontról gondosan lefejtette a húst. Csodálatos volt a csontleves sok zöldséggel. A húsból finom pörkölt készült sok „szafttal”. A két gyerek csillogó szemmel figyelt az asztalnál. Ilyenkor a szülők összenéztek. Az apró hússzeletekből csupán pár kockát tettek a saját tányérjukra. Sok krumpligánicát raktak melléje, leöntötték szafttal, és boldogan figyelték, milyen jóízűen esznek a gyerekek. Tavasszal vitamindús főzeléket varázsolt az édesanya a csalán friss hajtásából. Melléje egy tükörtojás és sok krumpli. Később a sóska-főzelék, utána pedig a kerti spenót is ezt a célt szolgálta. Nem voltak válogatósak. Minden nagyon ízletes volt, hiszen a szeretetével fűszerezte a gondos édesanya.

Szaladt az idő. Nőttek a gyerekek. Tibor iskolás lett, Juli pedig az algimnázium befejezéséhez közeledett. Nehéz volt a tanulás, mert szlovénül követeltek mindent. Meg is szolták őket, ha magyarul „fecsegték”. Azért a szünetben nem tilthatták meg nekik. A legkeservesebb mégis az volt, amikor sorba állították őket, és le kellett nyelniük egy kanál halolajat. Így mentgették a gyerekeket a vérszegénységtől. Ez is hozzátartozott a háború utáni gyermeksorshoz.

A tanárok között volt egy kedves ember, aki azért tanítás közben többször is magyarul szólt a magyar gyerekekhez. Egyszer azt kérdezte Julitól:

- Hát te mi szeretnél lenni?

- Tanítónő - mondta nevetve Juli.

- Igaz? - felcsillant a szeme a tanárnak. - Akkor mondok neked valamit. Ha befejezed a gimnáziumot, elmész magyar tanítóképzőbe Szabadkára. Te szeretsz tanulni. Ott mindent magyarul tanulhatsz. Amikor befejezed a képzőt, hazajössz, és az itteni magyar iskolák egyikében tanítod a gyerekeket.

Juli szeme felcsillant a boldogságtól, de el is sírt magát.

- Hogyan mehetnék el olyan messzire, amikor szegények vagyunk.

- Majd én beszélek az apáddal - mondta a tanár.

Így is lett. A család lázasan készülődött a nagy útra. Az édesanya két dunyhát felbontott. Az újonnan varrt cihába mindkét dunyhából belerakta a toll egy részét. Vánkosból (párnából) volt főlősleg is. A saját szép ruhájából a lányának varrt egy takaros ünneplőt. Mindent elkészítettek neki, aki a véznasága ellenére a tanulás mellett igyekezett minél többet segíteni a szüleinek. Magukban valamennyien keseregtek, mindenki a maga módján félt a nagy vállalkozástól. A szülők féltették is a lánygyereket, hiszen még csak a tizenötödik évében volt, meg hát a nagy költség is riasztotta őket. Juli pedig sajnálta otthagyni a családot, a falut, ugyanakkor vonzotta a továbbtanulás lehetősége, méghozzá magyarul. Habár ekkor már alig tudott magyarul írni.

Elérkezett a nagy idő. A vesszőből font hatalmas bőröndbe bekerült az ágynemű és egyéb szükséges dolog. Az egész család kivonult a vasútállomásra. Összeölelkeztek, könnyeztek, sajgott a szívük. Egyszer csak megjelent Juli kedves unokafivére, a Lajos. Ők mindig testvérként szerették egymást. Búcsúzóul Juli kezébe tett valamit.

- Hugám, ha majd ezt költöd, gondoldj arra, hogy meg kell őrizni a családuk becsületét. Tanulj, és maradj tisztességes.

Szavai mindig Juli fülében csengtek. Szülei is hasonlókat suttoztak a könnyeiken keresztül. Juli a társaival felszállt a vonatra. Az éles vonatfűtő alighogy meg nem repesztette a szívét. Kidugta a fejét a vonatablakon, és integetett az állomáson állóknak. Búcsúzott tőlük, a falujától, a kis városától, ahol a gimnáziumot végezte, pedig ekkor még nem sejtette, hogy ezentúl már csak látogatóba járhat haza. A vonaton lassan enyhült a bánat. A fiatal érzelmei gyorsan változnak. A kemény padon - mert akkor még nem ismerték a bársonyos üléseket a harmadik osztályon - elszundikált.

Átszállás Csáktornyán, Varazsdon, Zágrábban, Vinkovcin, míg végre egy nappali és egy éjszakai utazás után megérkeztek Szabadkára, ebbe a gyönyörű városba, melyet Európa legnagyobb falujának is neveznek. A vasútállomáson hordárok várták az utasokat. Fából volt a targoncájuk. Felrakták a bőröndöket, aztán amikor megtelt, a hordár húzta az úticél felé, ők pedig mentek utána, és hangosan társalogtak. Közben bámészkodtak. Hatalmasnak tűnt a mozi épülete, mesésnek a színház, de a legcsodálatosabb volt a városháza. Ilyent addig még soha sem látott Juli. Az „internátus” is hatalmas épület volt. Hajdanában apácázárdának építették. Egy tizenhat ágyas szobába került Juli. Az udvaron osztották a szalmazsákot és a pokrócot. A többi ágyneműt magukkal hozták. A hatalmas szoba közepén volt egy kályha, amelynek a melegét jóformán nem is érezték. Még szerencse, hogy a tanulószoba kisebb és melegebb volt, így csak aludni mentek a „friss” szobába. Iskolába viszont a gimnázium épületébe jártak a képzősök is az első évben. Így kezdődött Juli élete a hatszáz kilométeres, akkor még hatalmasnak tűnő távolságban, ahonnan állandóan a kicsi falujában lévő apró házacskájukra és annak lakóira gondolt. Azok pedig őrá. És mit ad az Isten. Az otthon maradt bánatát betetétzte egy átkozott behívó. Palit elvitték a Vis szigetére, valamilyen katonai létesítmény építésére. Az édesanya maradt otthon a kisfiával. Így négyen háromfelé szakadtak, hogy még nehezebb legyen elviselni a szegénységet, az egymás nélkülözését.

Kegyetlenül fúj a szél. A száraz hideg még az ember lelkét is megfárasztotta. Mégis ünnepélyes hangulat lopakodott a család legkisebb tagjának a szívébe, mert édesanyjától megtudta, hogy azért olyan piros az ég alja, mert az angyalok most sütik azt a sok süteményt, ami a karácsonyfára kerül a közelgő ünnepen. Legalább az ő kis lelkét melengette a várakozás, a boldogság vékonyka sugara.

Nem volt túl kövér a disznócska az ólban, de már fogytán volt az etetnivaló, meg hát valóban közeledett a karácsony. Ezért Annus magára dobta a háriszkendőt, felöltöztette a kisfiát, és elindultak Gyertyánosba. Mariskával, az ura testvéreivel és a sógorral megbeszélték, hogy

szombaton eljönnek hozzá, és levágják a kocát. Így is történt. Azért szép szalonnája volt. Minden apró darabot feldolgoztak. Mindent úgy csináltak, ahogy a gazda tette volna. A munka végeztével a háziasszony magára maradt gondolataival. Elhatározta, hogy küld csomagot az urának. Másnap megvette az élesztőt és a csokoládét. Zserbószeletet süített, mert az ünnepen a húsféleség mellé ez is dukál. A boltból hozott skatulyába rakta a pecsenyét, a szalonnát, a süteményt, és még egy pár alma is melléje fért. Elvitte a postára. Hazafelé menet melegség járta át a szívét, amikor az urára gondolt. Otthon villámcsapásként ütött belé a fájdalom. Karácsony után, az újév előtti héten Julinak is kellene csomagot küldeni. Szegény gyerek mennyire megörlődne neki - ábrándozott az anya. De hogyan, amikor az utolsó dinár is elfogyott. Szinte holdkórosként járkált az udvaron. Este fáradtabb volt a lelke a testénél. A rózsafüzért morzsolta az ujjai között, de nem tudott az imára összpontosítani. Szüntelenül a kislányára gondolt, akinek úgy szeretne egy kis örömet szerezni.

- De jó volna, ha itthon lenne Pali, ő mindig ki tudott valami okosat találni - töprengett Annus. Úgy elöntötte a fájdalom, hogy hangosan felzokogott. A gyerek a szomszéd ágyon felült, és ijedten kérdezte: Miért sír, anyikám? Mi baj történt? - Semmi, kisleány, te csak aludjál szépen.

Az asszony csendesebbre fogta a sírást. Morzsolta az olvasót, sóhajtozott, a könnyei pedig csak úgy peregtek. A gyerek ismét az anyjának szögezte a kérdést:

- Mi a baj, anyikám? Mondja el nekem, én már nagy vagyok. Meg apa is azt mondta, hogy nekem kell most magára vigyáznom.

- Aranyos vagy, gyeregem. De senki sem tud most rajtunk segíteni. Nincsen pénzünk. A Julinak nem küldhetjük el a csomagot.

Mély csend támadt. Annust már majdnem elnyomta az álom. A kis Tibor hirtelen felugrott az ágyban, és elkiáltotta magát:

- Anyikám, gyorsan keljünk fel! Reggelre csinálunk pénzt.

- Hogyan, te kis bolondom?

- Úgy, hogy a felfűzött piros paprikát ledaráljuk, és eladjuk keresztapa boltjában.

Így is történt. A kamrában koszorúba fűzött piros paprikát Annus megtörölgette, kifejtette belőle a magot, a darálóba rakta, a kis Tibor pedig boldogan hajtotta a darálót. A kisebbik szitán át is szitálták. Megtelt vele a tál. Reggel kézen fogva, várakozással feltöltődve igyekeztek a boltba. A boltos, a keresztapa meg is dicsérte a keresztfiát, amikor elmesélték, hogy az ő ötlete volt a pénz szerzésnek ez a lehetősége. Tibor jutalmul még egy nyalókát is kapott az édesanyjától. Újévre Szabadkára is megérkezett a csomag.

A NADRÁGSZÍJ SEM SEGÍTETT

A második világháború befejeztével a határ menti magyar falvak ismét Jugoszláviához kerültek. Ezúttal az új Jugoszláviához. Az emberek éltek a háború miatt leszegényedett életüket. A magyar gyerekeket az iskolában szlovén tanítók oktatták. Terike mesélte, hogy ő az első és a második osztályt magyar iskolában végezte el a háború idején. Szeretett iskolába járni. Sok szép verset tanultak. A tanító néni lelkesen tanította őket az ízes magyar nyelvre. Még a harmadik osztályt is magyarul kezdte, de a front közeledtével abbamaradt a tanítás. Így ezt az osztályt meg kellett ismételnie, de ez már szlovénül történt.

- Két osztály volt együtt. Csak arra emlékszem, hogy minket egy nagyon magas tanító bácsi tanított - mesélte Terike. Majd folytatta: - Ő mondta a magáét szlovénül, mi kiabáltunk magyarul. Egymást nem értettük. Amit viszont a táblára felírt, azt szorgalmasan lemásoltuk. Egy-két szlovén szót már meg is értettünk. A jobb tanulók igyekeztek is megtanulni valamit, mert csak tudással juthattunk el az algimnáziumba.

Esős, kora tavaszi idő volt. Egyik napon - nem először - a tanító bácsink belülről is alaposan elázott. Másként nem fordulhatott volna elő, hogy a kinyitott esernyővel akart bejutni az osztályba. Az esernyő az ajtófélfában elakadt, ő imbolygott az ajtó között. Mink, rakoncátlan gyerekek, vihogtunk, sikongattunk a látnivalótól. Rozika, aki valamivel idősebb és komoly lány volt, az ajtóhoz lépett, és az esernyőt lehúzta. A tanító bácsi megkönnyebbülve beszédelt az osztályba, el is jutott az asztalig. Ugyan a dobogóra lépés okozott neki némi nehézséget, de szerencsésen leült a székre, ráborult az asztalra, és pár perccel később már horkolt a sokféle fáradtságtól. Mink pedig még erőteljesebben ordibáltunk, a fiúk birkóztak. Teljes volt a hangzavar. A fülsiketítő lármát a tanító néni szakította félbe, aki a nagy zajtól képtelen volt tanítani a szomszéd osztályban, ezért jól megszidott bennünket, és a tanító bácsit is felébresztette. Ismét volt táblára írás és másolás.

A tavasz dereka közeledett. A „Teleken” a lóherét már kaszálgatta édesapám. Soha sem felejttem el. A sok esőben mintha megfürdött volna a Nap, olyan tisztán ragyogott. Néhányan nagyon szerettünk iskolába járni. A madarak csiripeltek, mink csevegtünk, nevetgáltunk. Észre sem vettük, hogy már az iskola kapujában vagyunk. Nyolc órakor bevonultunk az osztályba. A szokáshoz híven lármáztunk és várakoztunk. Hiába. Már kilenc óra is elmúlt, de a tanító bácsink nem érkezett meg. Bekopogtam a szomszéd osztályba, és mondtam a tanító néninek, hogy nincs tanítónk. Átjött hozzánk, adott munkát, hogy némileg szűnjön a kiabálás. Számoltunk, másoltunk, délben pedig hazamentünk. Másnap, harmadnap ugyanez volt a helyzet. A negyedik napon nyolcan, akik a negyedik osztály után az algimnáziumban akartunk továbbtanulni, a tanító néni engedélyével elindultunk Lendvára, a tanító bácsi keresésére. Kislendván a vasúti kocsmában kezdtük a kutatást - sikertelenül. Sorra vettük a lendvai vendéglőket, de a tanítónkat sehol sem leltük. Már magasra szökött a Nap, fáradtak voltunk. Hosszúfalu irányába baktattunk, amikor egy néni megállított bennünket - mesélte Teri.

- Mit tekeregték a tanítás ideje alatt? - kérdezte kissé megbotránkozva. Megszeppentünk, de örültünk, hogy végre valakinek mondhatunk valamit. Egymás szavába vágva próbáltuk ecsegtelni csavargásunk célját.

- No, gyertek velem - mondta. - Egy emeletes házba invitált, ahol egy kedves ember fogadott, aki ugyan nem tudott magyarul, de a néni segítségével kikérdezett bennünket. Közben mindazt, amit mondtunk, lejegyezték. Kiderült, hogy a Tanügyi Intézetben kötöttünk ki a titkárnő kíséretében. Amikor elkészült a jegyzőkönyv, mindannyiunknak alá kellett írni a nevünket.

Vizet is kaptunk. A néni elmondta, menjünk szépen haza, majd ők megkeresik a tanítónkat. Megkönnyebbülve vettük az irányt hazafelé, de nem a főúton, hanem a hidak közét elhagyva, a réteken keresztül. Felszabadultan ugrádoztunk, igyekeztünk minél előbb otthon lenni, mert éhesek voltunk. Az uzsonnára vitt zsíroskenyér az iskolában hagyott táskában maradt. A „Külső Telekhez” közeledve megláttam apámat. Csaknem gyökeret eresztett a lábam, mert észrevettem, hogy a dereka körül matat. Remegve lépkedtem, mert éreztem a „vihár” kitörését.

- Mit tettél? Miért nem jöttél előbb haza megkérdezni, hogy szabad-e így kocsmáról kocsmára menve keresni a tanítótokat? - ordította. A többi gyerek közben elszaladt, én pedig szóhoz sem jutva túrtam a nadrágszíj csattogását. Otthon édesanyám hideg borogatást rakott a hátamra, lábamra. Édesapám ekkor már nagyon sajnált, és elmagyarázta, hogy ezzel a tanítónknak nagy kárt okoztunk. Felbátorodva azt mondtam, hogy nem is kell nekünk ilyen iszákos tanító, aki vagy nem jön, vagy ha jön, akkor is részeg. Semmit sem tanulunk tőle.

- Írni, olvasni meg számolni megtanulsz, az elég lesz a napszámoskodáshoz. Többre nekünk nem futja.

- De édesapám, én szeretnék tanítónő lenni. Édesanyámnak is ez volt a vágya gyerekkorában.

- Igen ám, de az ő szüleinek sem volt erre pénze, meg nekünk sincs. - Ezzel befejeztük a vitát.

Az iskolánkban nagy változás történt. Egy fiatal tanítót kaptunk. A régit többé sohasem láttuk. Később mesélték, hogy a tanfelügyelőség a lakásán megtalálta holtrészezen. Áthelyezték máshova. Ugyan az új tanítónk sem tudott magyarul, de valahogy úgy foglalkozott velünk, hogy napról napra többet tudtunk szlovénül. A harmadik osztály után gyorsan következett a negyedik, és én szövögettem az álmomat a továbbtanulásról. Eljött a beiratkozás ideje. Ez a negyedik osztály tavaszán volt. Iratokat kellett a községhezán kivenni, de édesapám erről hallani sem akart. A negyedik osztályban már a Marija tanító néni tanított. Hiába beszélt édesapámnak, ő hajthatatlan maradt. A tanító nénivel kifogtunk rajta. Ő az iskolában egy papírra felírta, hogy a községhezán melyik szobába menjek be, és mit kérjek. A tanítás alatt többször is megjártam az utat Lendváig, míg összegyűltek a szükséges iratok. Emlékszem, hatalmasnak tűntek az ajtók és rajta a kilincs. Előbb kopogni kellett, amire a tanító néni megtanított, aztán köszönni: Dober dan (Jó napot). Alig estem át ezeken a „fontos” dolgokon, máris nyújtottam a papírt. Szívesek voltak minden szobában, és szinte szórakoztak a jelenlétemen. A tizedik életévében lévő kislány, aki egyedül intézi ügyeit. Aztán elkövetkezett a felvételi vizsga a számomra hatalmas épületben, a gimnáziumban. Szlovénból és számtanból kellett felvételizni. A vizsga előtt megismerkedtem egy kedves lendvahegyi lánnyal, a Milkával, aki szépen beszélt magyarul is. Meg is segítette írni a szlovén dolgozatomat. A szóbelinél viszont magamnak kellett helytállnom. Valamit kérdezgettek tőlem, de hogy mit, arra nem emlékszem, mert a kérdéseket aligha értettem, de amikor azt mondták, hogy verset szavaljak, a - „pesmica” szót ismertem -, én a Kajuh: Materi padlega partizana (Az elesett partizán anyjához) című szomorú verset szavaltam, de úgy, hogy a tanárokat nem a szomorúság, hanem az alig visszafojtott nevetés kerítette hatalmába. Számolni azonban jól tudtam. Gyorsan elvégeztem a dolgozatírást. Utána a mellettem ülő Milkának segítettam. Súgtam neki. A tanárnő ezt észrevette, és azt kérdezte tőlem: - Kako se pišeš? Azt feleltem erre: „Ne pišeš”. Ugyanis a „pišeš” szót a magam módján értettem. Hogyan írhattam volna, amikor ceruza sem volt a kezemben! Persze, ekkor még nem tudtam, hogy a „Kako se pišeš” mondattal a nevemet kérdi. Megrökönyödve ültem, és nem értettem, miért robbant ki a nevetés az osztályban az én válaszomra. Ilyen volt sok magyar gyerek életsorsa akkor, a háború utáni években. A saját anyanyelvünk fejlődése megállt, az új pedig keservesen, de kezdett gyökeret eresztetni a lelkünkben, mire elvégeztük a gimnáziumot - mesélte gondolataiba mélyedve Teri.

ÁLDOZAT

Egy idillikus kis faluban tanított egy fiatal házaspár. Külön tanultak a magyar és külön a szlovén tanulók, akik a szomszédos falvakból jártak oda. A magyarok heti három órában tanulták a szlovén nyelvet, különben minden tantárgyat anyanyelvükön sajátítottak el. Szépen, választékosan beszéltek és írtak. Később, a kétnyelvű oktatás bevezetésével megtanultak szlovénül, viszont az anyanyelvükből kevesebbet nyújthattak nekik a tanítóik. Hasonló helyzet alakult ki minden iskolában, ahova magyar tanulók is jártak.

Ekkor még nem volt óvodája ennek a határ menti falunak. Növekedett a tanítócsemete. Többször elhatározták, hogy a kislányukkal szlovénül is beszélnek, de nem lett belőle semmi. Ezért egy, ma már „kegyetlennek” mondható elhatározás született az agyukban. Lendvára adják a kislányt óvodába, hogy mire iskolás lesz, tudjon szlovénül is. Először úgy tervezték, hogy az ötödik évében lévő apróság a város melletti faluban, a szüleiknél lakik, és ők hordják be az óvodába, de ezt az ötletet elvetették, mert ez a földműveléssel foglalkozó szülőknek is, meg a kicsinek is nagy teher lett volna. Így kezdődött el a családkeresés Lendván. A rokonság segítségével rábukkantak egy kedves családra, akikre ma is szeretettel és tisztelettel gondolnak. A házigazda horvát, a házinéni magyar volt, míg az ikerház másik lakásában egy szintizta szlovén család élt.

Fájdalmas volt a búcsú a kicsitől, amit előtte próbáltak eltitkolni a szülők. Neki azt mesélte az anyukája, hogy szép házban lakik olyan bácsival és nénivel, akik őt majd nagyon szeretik, és eljár óvodába, ahol szlovénül is megtanul, és beszélgethet a Cvetkával, kit nagyon szeret. Közben könnyeit visszafojtva ölelgette, simogatta a gyermekét. A hét kilométerre lévő vasútállomásra kerékpáron tolta a kislányt, az apa a bőröndöt cipelte. Nyár vége volt. Az erdő fái között beragyogott a napsugár, csiripeltek a madarak, de a szülők a nagy fájdalomtól még beszélgetni sem tudtak. A csendet egy őzike felbukkanása törte meg. A kicsi ujjongott örömeiben, ők összenéztek, megálltak. Mindketten a gyerek felé nyúltak, megcsókolták, felzokogtak.

- Átkozott élet. Gyűlölöm a másmilyenségünket - mondta fájdalmasan a feleség.

Csendesen tanakodtak, visszaforduljanak. - Ha már felkötöttük a harangot, harangozzunk végig - jegyezte meg csendesen a férj, és lassan, mint két öreg, baktattak a vasútállomásra. Az apa az ölébe vette kislányát, csókoltatta, és hulltak a keménynek látszó férfi könnyei. Elindult a vonat. A kicsi örült az utazásnak.

- Anyukám, meséld a Piroskát - kérte a kislány. - Meséljük ketten, hisz te már jobban tudod, mint én - felelte az anya. Átölelték egymást, és meséltek egészen Muraszombatig. Ott a kicsit kézenfogva, a másik kezében a bőrönddel, togyogtak az autóbusz-állomásra. Alsólakosban, a nagyszülőknél kötöttek ki. Ott töltötték az éjszakát, másnap aztán bementek az alig ismert családhoz. Szíves volt a fogadtatás. Habár a kislány akkor volt ott először, otthonosan érezte magát. Könnyen barátkozó, kedves gyerek volt. Esteledett, de az anyuka nem tudott felállni, csak nézte gyermekét, és vérezett a szíve. Egyszer csak a kislánya hozzábújt, és azt mondta:

- Anyukám, te félsz a sötétben. Míg egészen nem lesz sötét, menj el a mi Lakosunkba. Én itt maradok Irénke néninél. Holnap megyek óvodába, a sok gyerekhez.

Az anyja magához ölelte, csókolgatták egymást, majd futtában elbúcsúzott, és rohant egészen a szülei házáig. Átkozta azokat, akik őt oda, abba az „istenhátamögötti” faluba kényszerítették tanítani. Abban az időben ugyanis még végzéssel helyezték a tanítókat. Álmatlanul forgolódott az ágyban. Másnap visszautazott a munkahelyére. Sírtak mindketten, amikor a feleség elmesélte a gyermekük alkalmazkodó viselkedését.

- Aranyos csöppség - jegyezte meg a férj -, legalább az vigasztalhat bennünket, hogy nem kesereg utánunk. Sikongott örömeiben, amikor meglátott bennünket, de soha nem sírt távozásunkkor. Csak ritkán vittük haza, inkább mink utaztunk hozzá, és a szülőknél voltunk együtt vele. Egy hónap múlva bejelentette:

- Én már tudok szlovénül, horvátul meg magyarul. Ugye, okos vagyok?

Hát igen, a kedvessége folytán mindenki megkedvelte. Szépen foglalkoztak vele az óvodában, de otthon is. Irénke néni magyarul, Pista bácsi horvátul, a szomszédos szlovén család szlovénül beszélt vele. Beleszívódott a sokféle nyelv.

Az első osztályban a kis határmenti faluban édesanyja tanította, de a második osztályt már Lendván végezte, mert a szülei Mariborban voltak szlovén nyelvi továbbképzésen. Lakosból, a nagyszülőktől kerékpárral járt iskolába. Már megszokta a különélést. Különböző is imádott a nagyszülőknél lenni. Voltak állatok, kimehetett szekérrel a mezőre. Ő tartotta az ostort és biztatgatta a Barányt és a Tarkát, hogy mielőbb a Pusztán legyenek, ahol boldogan futkározott a lepkék után, segített nagyszüleinek.

A harmadik és a negyedik osztályt ott végezte el, ahol a szülei tanítottak. Ekkor ismét nagy elhatározásra kényszerültek. Az iskolában ekkor már lényegesen csökkent a tanulók száma. Minden második évben íráshatárba be a gyerekeket az első osztályba. Így aztán a tanuló a rossz tanulmányi eredménnyel is tovább haladt. A negyedik osztályban, ahova a tanítógyerek is járt, a tizennégy tanuló közül csak hét volt „odaváló”, a tanulók másik fele képtelen volt az előírt tananyag elsajátítására. Ezért nagyon nehéz volt a munka, és a jobb tanulóknak kevesebbet nyújthattak a szükségesnél. A szülők nagy fájdalomra ellenére az ötödik osztályba Muraszombatba küldték iskolába gyermeküket. Azért ide, és nem Lendvára, mert akkor már autóbusszal vagy autóval is beutazhattak hozzá. Sűrűbben találkozhattak. A kislány a kötelező tanulás mellett olvasta a magyar könyveket is, tanulta a magyar nyelvtant és irodalmat. Könnyen megtehetette a tanító-szülők irányításával. Erre az akkori nemzetiségi vezetők nem gondoltak. A fő témájuk az volt, hogy a kétnyelvű iskolában tanító pedagógusok egynyelvű iskolába adták gyermeküket. Elítélték őket. Azok hiába védekeztek tényekkel. Mindegy. A kislány kitűnő tanuló volt, az iskolán kívüli tevékenységben igen aktívan dolgozott, és az anyanyelvén is gyönyörűen beszélt, és manapság sem tudnák elképzelni a társalgást más nyelven a családon belül.

ITT VOLTAK AZ OROSZOK

A négyéves második világháború vége felé, amikor Magyarországon Szálasi vette át a hatalmat, és közeledett a front, a magyar menekültek előzőnlötték a Mura menti falvakat. Hozzánk egy katonatiszt érkezett feleségével és kétéves kisfiával. Az öcsém is kétéves volt ekkor. Sokat játszottak együtt. A férj elhatározta, hogy tovább menekülnek nyugat felé. Szüleim biztatgatták őket, hogy az anya a gyermekével maradjon nálunk, és majd a háború befejeztével a családfő után mehetnek. Mind a hárman nekivágtak a nagyvilágnak. Egy fából faragott teherautó maradt a kis Győző után. Az öcsém úgy vigyázott rá, mint az ünneplő ruhájára. Alig sirattuk el őket, máris arról rebesgettek az emberek, hogy közeledik a front. Nemcsak közeledett, hanem itt is volt. A Szentháromsági kápolna körül már ott voltak az oroszok, nálunk a faluban pedig még az SS katonák tekeregtek. Ekkor már mindenki valamilyen búvóhelyre menekült. Mi a második szomszédék pincéjében húzódtunk meg sok családdal együtt. Egy szalmazsákon kuporogtunk négyen. Remegtünk. A távolból lövöldözés hallatszott. Miska bácsi, a gazda egy kis időre elhagyta a pincét. Káromkodva tért vissza.

- Ezek a pizok németek a szemem láttára húzták ki a borjút az istállónkból - mesélte. - Jó fajta tehén az anyja. Abban reménykedtem, hogy ezt a kis állatot felnevelem, és betanítom az anyja mellé. A Bimbó már öreg, nehezen húzza az ekét. De ki tudja, szántunk-e még, és mikor? - legyintett elkeseredve Miska bácsi.

Amikor kissé csillapodott az ágyúdörgés, a férfiak - meg néha az asszonyok is - hazaszaladtak megetetni az állatokat, és egy kis meleg teát hozni a pincébe a száraz étel mellé. Egy ilyen csendes órában az apám azzal tért vissza, hogy megrakta a tüzet a konyhában, és főzött egy kis rántottleves. Anyám bebugyolálta a kisöcsémet; engem kézen fogott, és a házak közötti kerítéseken keresztül, amelyről apám már előbb leszaggatta a deszkát, hazabujkáltunk. Már kissé penészes volt a kenyér, amit a levesbe aprítottunk, mégis fenséges íze volt az ételnek. Amikor elfogyasztottuk, apám kiszaladt az istállóba és az ólakhoz, anyám pedig a pár edényt mosogatta. Egyszer csak hatalmas lökessel kitárult a konyhaajtó. Két SS katona jelent meg. Az asztal szélén még ott volt a zsíros bögre. Az egyik katona gyorsan felkapta. Anyám önkéntelenül utána kapott, és hangosan siránkozott, hogy csak ennyi zsír van a háznál, ne vigyék el. A katona az anyámat úgy lökte a falhoz, hogy az egy pillanatra elveszítette az eszméletét. Mi az öcsémmel ordítottunk. Mire apám beszaladt a hangoskodásra, a katonáknak már hűlt helyük volt. Eltűntek a bögrével együtt. Gyorsan összekapkodtuk a pincébe szánt dolgokat, apám gondosan bezárta a házat, és máris szaladtunk vissza a búvóhelyünkre. Közben apám piron-gatta anyámat, hogy a katonákkal a jövőben semmilyen körülmények között se ellenkedjen, mert agyonlőhetnek bennünket. A pincében aztán mindenki beszámolt az élményeiről. Egyéb-ként a legtöbbször csendesen üldögéltünk, hogy a katonák ne találjanak ránk. Féltünk. Az asszonyok a rózsafüzért morzsolva imádkoztak. Egyszer csak furcsa beszéd hallatszott le hozzánk.

- Ezek nem németül beszélnek - mondta az egyik szomszéd.

- Persze hogy nem, hanem oroszul - mondta a másik.

- Fel kellene menni, de csak a férfiaknak, mert az asszonyokat hátha megerőszakolják - mondta Jancsi bácsi, akinek szemrevaló felesége volt.

Amikor elcsendesedett az udvar, a férfinépség sorjában kisurrant a pincéből, de úgy, hogy a jövevények ne vegyék észre, honnan kerültek a világosságra. Ekkor már majdnem minden házból az utcán voltak a férfiak. Volt, aki azt mesélte, hogy a Mura felé menekülő német katonák közül nagyon sokan a folyó innenső felén lévő feneketlen mocsárban elmerültek.

- Ezeket már örökké sirathatja a családjuk - mondogatták. Tele volt a falu kucsmás oroszokkal. Csak úgy nyüzsögtek. Félték tőlük, pedig barátságosnak látszottak. Amikor a szerb tudásukat latba vetve az emberek beszédbe elegyedtek a katonákkal, az egymástól való félelem lassan feloldódott. A családok hazaköltöztek a fészkükbe. Apám közben a kamrában a földből kiásta a zsírosvindőt, hogy zsírhoz juthassunk, meg egy kis lesütött hús is volt a vindőben. Közben tanakodtak, mi is lesz most velünk. Arra már az első napokban ráeszméltek, hogy a fiatal nőknek nemigen tanácsos csinosan felöltözve járkálni. A szomszédék takaros menyecskéjét, a Katicát mindenáron el akarták cipelni. Szerencsére sikerült elmenekülnie a szomszéd faluba, az „orosz Katához”, akit a férje még az első háború után hozott magával Oroszországból. Katicát elbűjtették. Mivel Kata oroszul beszélt, sok fiatal nő nála kapott menedéket. Még sok évvel később is hálával emlegették Kata nénit.

Fronthátvéd alakult ki a faluban. A Magyarék gyümölcsösében volt a hatalmas raktár. Teherautókkal onnan szállították a lőszert és más egyéb szükséges dolgokat a frontra. A házakhoz katonatisztekot szállásoltak el. A családok a konyhába vagy a kamrába szorultak.

Hozzánk egy fiatal, negyvenkét éves tisztő, a „majorka” került a közlegény férjével, aki egész napon át teherautóval szállította a lőszert. Csak késő este tért haza a tisztfeleséghez. A „majorkánál”, tehát a mi első szobánkban, amelyben cseresznyefából készült gyönyörű új bútor volt, naponta gyűléseztek a tisztek. Mi, gyerekek egyszer a verandáról belestünk az ablakon. A függöny szétfejtett pelenkaanyagból készült. Félfüggöny volt, melynek a felső és alsó részét csipke díszítette. Anyám ügyesen megvarrta, így szépen mutatott az ablakon. Alul és felül drótra volt húzva. Oldalt kissé félreállt az ablakkerettől, így ott bekukkanthattunk a szobába. Bizony volt olyan megbeszélésük is, amikor a tiszt a „majorkával” az ágyban heverészett csizmástól. Ezért aztán este, amikor a közlegény férjé változott, sokszor verekedett a házaspár. Ezt alaposan megérezte a szép bútor.

Anyámat közben beszervezték a tiszti konyha pékjének, a harmadik szomszédban lakó Mária néni pedig a szakácsuk volt. Üzengettek is egymásnak az asszonyok, hogy nyugodtan lehet enni az ételből és a kenyérből. Hozzánk a katonák mindig olyan búzalisztet hoztak, hogy a belőle sült kenyér majd elrepült. Nagyon finom volt. Csak jóval később, Bácskában láttam és ettem ehhez hasonló fehér kenyeret. A faluban nem vittek el semmit, máshonnan szállították a húst, és a lisztet és más egyebet. A mi „majorkánk” még kivételezett, mert a szekrényünkben kivette anyám mutatós hússzínű szövetruháját, melynek az eleje rakott volt. Minden háznál elégedettek voltak a tisztek viselkedésével, de a mi tisztasszonyunkban mintha a démon lakozott volna. Sok mindent elkövetett, de a java még hátra volt.

Már apró almák csüngtek a fákön, amikor az oroszok hátvédje tovább vonult. A tisztek is elhagyták lakásaikat. Boldogok voltunk. Édesanyám az udvarra hordta az ágyneműt. Alaposan átszellőztette. Kimosta a függönyöket, áttörölte a bútorokat, felsúrolta a padlót. Este a család boldogan vonult pihenőre a tiszta ágyba. Így is volt ez három-négy napig. Egyik délutánon édesanyám a ház mögötti kertben dolgozott. Gondolataiba mélyedve lépdelt a ház felé. Ismerős hang ütötte meg a fülét. Amint a folyosóra ért, a saját szemével győződött meg arról, hogy a „majorka” rohigcsél az első szobában. Összeszorult a szíve, de bár a torkával történt volna ez meg. Akaratlanul felsikoltott: - Jaj, Istenem, megint itt van!

A „majorka” felugrott, gúnyosan figyelte az anyám kétségbeesett, eltorzult arcát. Kiabálni kezdett. Valószínű azt mondta, majd én megmutatom nektek. Hát meg is mutatta. Kiment az utcára, valamit mondott az egyik katonának. Ezzel megkezdődött a kálváriánk. Egymást követték a katonák. Az egyik kenyeret, a másik tojást, majd húst és egyebet követelt. Apám hiába szedte össze az összes szerb tudását, és magyarázgatta, hogy már nincs mit adnunk. Egyszer csak kinyílt a kapu, és a keskeny udvarunkra egy teherautó tolatott be. Ekkor már megtudta apám, hogy a tivornya befejeztével ezen visznek el bennünket. Közben a lakásba tódult katonák nemcsak itták, hanem úgy öntözték a bort, hogy a konyha már úszott. A szobában kinyitották a szekrény ajtaját, és oda pisáltak. Daloltak, szórakoztak, apámat is kínálták, de amíg nem kényszerítették, ő elutasította az italt. Az ölébe vette az öcsémet, engem pedig szorosan magához ölelt, és kétségbeesve figyelte a fejleményeket. Közben csendesen megbeszéltek valamit édesanyámmal. Neki egy óvatlan pillanatban sikerült kiszöknie a lakásból. Talán egy vagy másfél óra elteltével, amikor az oroszok már holtrészegek voltak, puskás emberek jöttek be a házba. Az egyikük erélyes hangon követelte, hogy azonnal hagyják el a házunkat. Még csak tiltakozni sem próbáltak. Otthagyták a bort is a hordóval együtt. A teherautóval kijártak az udvarból.

Amikor már tiszta volt a levegő, akkor megjelent egy kormos, öregasszony-ruhába öltözött valaki. Az édesanyám volt. Apámmal hálálkodtak a puskás embereknek. A szomszédék is átjöttek. Anyámból felszakadt a kétségbeesés. Egyszerre sírt és nevetett. Elmesélte, hogyan öltözött fel a szomszédéknál, és a kertek alatt lopva miként jutott el Felsőlakosba a Királyékhöz, ahol a partizánok székhelye volt. Ők voltak a rendfenntartók, és tőlük tartottak az oroszok. Ki tudja, hol leltük volna halálunkat, ha ők nem lettek volna.

KARIKÁS ARANYFÜGGŐ

Már annyira elvékonyodott az arany fülbevalóm, hogy többé nem hordhatom. Mások az ilyen régi darabot az aranyműveshez viszik, és felcserélik valami mással. Én ezt nem tenném, hiszen ezeknek történelmük van. Ma reggel is a kezembe vettem, simogattam az arany karikákat, és az elhunyt édesanyám duruzsoló hangja idéződött fel bennem.

- Magyarországon, Lentihegyen volt egy fehérre meszelt kicsi háza a Gömbös családnak. Hosszában állt, a pitvarról lehetett bemenni a szobába, a konyhába és a kamrába. Egymás után sorakoztak az ajtók. Ott születtem először én, utána a Jóska, majd az Etelka. Az apám egy zsidónál volt cseléd, anyám pedig nevelt bennünket - mesélte édesanyám. - Apám ügyes ember volt, szerette a gazdája, ő is elégedett volt vele, de abba nem tudott belenyugodni, hogy a kapott bérből jóformán semmit sem tudott megtakarítani. Arról álmodozott, hogy egyszer a saját gazdája lesz. A töprengésnek az lett a vége, hogy felmondott.

- Miből akarod eltartani a családot, ha tőlem elmész? - tette fel a kérdést az apámnak a zsidó gazda. - Máshol kaptál munkát? Abból a kis kaszálóból és a szőlőből a ház végében aligha tudtok megélni.

- Majd lesz valahogy - mondta elgondolkozva az apám.

Egyik este végigölelgetett bennünket, és eltűnt. Én erre jól emlékszem, mert már négyéves voltam. Anyám napokig kisírt szemmel járkált. Többen Ausztrián keresztül elszöktek Amerikába. Apám is köztük volt. Mi négyen itthon maradtunk. Anyám eljárt napszámba, mert Amerikából nagy ritkán csak levelet kaptunk. Jó gyerekek voltunk, már iskolába is jártunk. A Jóskaival nagyon jól tanultunk. Lentibe jártunk iskolába. A tanítónőnek én voltam a bevásárlója, meg a rosszabb tanulókat tanítottam is. A tanítónő többször mondta, hogy tanítónak kellene tanulnom. Ábrándoztam is, hogy milyen jó lenne, ha továbbtanulhatnék, de ez csak álom maradt.

Az első világháború befejeztével anyám úgy döntött, hogy velünk, gyerekekkel áttelepszik Jugoszláviába, Petesházára, mert ott éltek a szülei és az összes rokonsága. Az iskola melletti zsidó bérházba költöztünk. Az anyám testvére, a Péter, aki szintén Amerikában dolgozott, a közelünkben építtetett egy takaros házat. Ő kint maradt Amerikában, ezért anyám másik testvére, a Mári nénénk lakott benne a családjával. Anyám itt is eljárt napszámba, mi, gyerekek egymásra vigyáztunk. Később már én is napszámos lettem. Szőlőt kapáltam a Lendvahegyen, az Uraságiban. A dolgos, tisztességes anyámmal szerényen, de szépen éltünk. Villámcsapásként sújtott ránk a legkisebb testvérem, Etelka megbetegedése. Torokgyíkban halt meg. Sokáig fájt a szívünk érte, mert csendes, jó kislány volt. Hármásban maradtunk, és reménykedtünk, hogy egykor viszontlátjuk apámat. Sokszor átmentem Mári nénémékhez, ahol anyám szülei is laktak. Itt a rokonok között valahogy könnyebben viseltük a sorsunkat. Azt tudtuk, hogy apám valahol Chicago közelében egy bányában dolgozik. A ritkán érkezett leveléből megtudtuk azt is, hogy takarékoskodással tudott összegyűjteni pénzt, de abban csak reménykedtünk, hogy egyszer majd hasznát is vehetjük ennek az áldozatos munkának.

Mit ad Isten, 1920-ban egyszer csak betoppant az apám, akire még én, a legidősebb is alig emlékeztem. Remegett a boldogságtól és a fáradtságtól. Hol anyámat, hol pedig minket, gyerekeket ölelgetett. Mindannyian sírtunk, amikor anyám a kis Etelkáról mesélt. Néztem az alacsony, de kedves arcú, bajuszos apámat, aki a mosakodás után jó étvággal fogyasztotta az elébe tett ételt. Csak bámultam rá, közben arra gondoltam, még meg kell őt szoknunk, mert ezután már együtt élünk vele. A mosolygós szemét legeltette rajtunk. Egyszer csak a mellénye

zsebéből előhúzott egy zacskót, a másiktól pedig a pipát, melyet dohánnyal tömött meg, és rágyújtott. Ilyen finom illatot, mint a dohányfüst, még soha sem szagoltam. A nyugalom és a boldogság sugara fonta át a kicsi konyhánkat.

Apám felállt és a kabátja bélését kezdte lefejtetni. Itt volt elrejtve a pénze és a nekünk szánt ajándék. Én egy arany fülbevalót kaptam. Boldogan szúrattam ki a fülemet, és hordtam a kis arany karikákat mindaddig, amíg te, lányom férjhez nem mentél. Úgy éreztem, neked kell adnom, így ez a te családod meghittségének a záloga lehet.

Apám mesélt az Amerikában eltöltött nehéz tíz évről. Elmondta, hogy nagyon hiányoztunk neki, és csak az tartotta benne az erőt, hogy a kivándoroltaktól csupa jót hallott édesanyánkról és rólunk, gyerekekről. Ha anyám nem várt volna ilyen hűségesen rá, talán haza sem jött volna. Jót nevettek azon, hogy anyámat a leveleiben hiába biztatgatta, menjünk ki utána. Anyám félt, és minket is féltett a hosszú hajóúttól.

- Most már úgy érzem, hogy jobb lesz így. Csak én szívesebben maradtam volna Magyarországon - mondta apám. - Azt hittem, összeesek, amikor Lentihegyen megtudtam, hogy ti átköltöztetek ide, Jugoszláviába. Hirtelenében azt sem tudtam, mit csináljak. Szerencsére akadt egy fuvaros, aki egylovas szekérrel hajlandó volt áthozni a határon. A „grancsárok” egy kis dúgpénzt adtam, és így a fuvaros elhozhatott Lendvára addig a házig, ahol a testvéremnek a fia lakott. Ő pedig Lendváról Petesházáig hozott el.

Elég az hozzá, hogy kimondhatatlan volt az öröm. Megvásárolta a területet, ahol az akkori viszonyokhoz mérten szép házat építettünk. Körülötte nagy udvarral és gyümölcsössel. A vasútnál sikerült két hold földet megvásárolni, és még a Szőke Ilonkától is vásárolt egy darabot. Szüleim álma beteljesedett. A maguk házában laktak, a saját földjüket művelhették. Természetesen nem ment ez olyan gyorsan. 1924-re készült el a ház. Közben 1922-ben még a bérházban megszületett a Mariska. Három évre rá, már az új házban pedig a Pista. Többször mesélte az apám, hogy még többet szerezhettek volna, ha Magyarországról nem érkezik a felszólítás, hogy támogatni kell a háborúban tönkrement országot. Ezért a pénzének egy részét Pestre a Postatakarékba küldte. Ez olyan összeg volt, hogy ebből még egy házat felépíthetett volna. Ennek a pénznek nyoma veszett.

Boldogan elégedtünk. A Jóska Szerdahelyre, az ottani szénbányába járt dolgozni, én 1934-ben férjhez mentem Alsólakosba. Ők is, én is a családommal átvészeltük a második világháborút. Jött a felszabadulás és a szüleimre mért csapás. 1949-ben Petesháza lakosságát kitelepítették. Hozzánk költöztek a szüleim és két testvérem, a Jóska és a Mariska. Pista orosz fogságban volt négy évig. Éppen 1949-ben került onnan haza, amikor az egész család nálunk volt. A konyhában és a szobában szoroskodtunk nyolcan. Amint hazajött a Pista, a rendőrség (OZNA) azonnal érte jött, még egy éjszakát sem tölthetett Lakosban. Kihallgatták, majd Lukavcira, a gyűjtőtáborba vitték, ahol sok író és egyéb magas rangú magyar állampolgár tengődött. Utána elvitték katonának. A szüleim és a testvéreim 1951-ben visszaköltözhetek Petesházára az eléggé tönkretett lakóházba - mesélte egykor az édesanyám.

KIHÚLT A HÁZ MELEGE

Volt egy drága apa, aki a párja halálakor azt mondta: - De nehéz lesz élni egyedül, nélküle. Kinek mondom reggelenként „Jó reggelt!” Nem kell betakargatnom a beteges testét. Nincs kivel vitatkoznom.

Gyermekei hitegették, csalogatták magukhoz, gondtalan öregkort ígérgetve neki. Ellátogatott hozzájuk, de mindig azt mondta: - Nekem legjobb az én kis konyhamban.

Igen, az volt az ő „vára”. Benne nézte a televíziót, hallgatta a rádiót, a „sporheltben” duruzsolt a tűz. Mellette ült a hű kutya. Magas kora ellenére mindig meleg étellel várta a hazalátogató gyermekeit, unokáit. Sok asszonyénál ízletesebb volt a főztje. Eleinte friss tojással rakta meg a szatyrunkat, élete utolsó évében malacokat nevelt, mint még édesanyánk életében szoktuk, hogy disznótoros estebédet rendezhessünk, hurkát, töpörtyűt készíthessünk. Meg is tettük a kedvét. Ő pácba rakta a két süldő hátsó lábait, a nagy hóban, a dermesztő hidegben egyedül füstölte azokat, majd egyenként felakasztotta a kamrában, hogy kifagyjanak.

Még ezt megelőzően a konyhában beszélgetve mondtuk neki, hogy többé ne neveljen kocákat, idős már ehhez, sok gond van velük. Ő hallgatott. Rá pár percre a kutyának mondta halkan:

- Ugye, Berci, ha még élünk, akkor jövőre is lesz két malacunk.

Megmosolyogtuk. Mindenki gondolta a magáét. Rá egy évre, halottak napján édesanyánk sírjánál mégis halkan mondta:

- Lehet, hogy hamarosan én is ide költözöm anyátokhoz.

Megborzongtam, de elhessegettem a sötét gondolatot, és hangosan azt mondtam:

- Miért mond ilyeneket, édesapám, hiszen maga egészséges.

- Az vagyok - válaszolta, majd így folytatta: Egyszer mindenkinek eljön az ideje.

Megfőzte a finom kocsonyát. A havat is elszórta, hogy az autóval legyen hol megállni. Várt bennünket. De mi egy napot késtünk, és így örökre elkéstünk. Örökre kihűlt a szívünknek oly kedves családi fészek melege.

A SZEGÉNYEK BOLDOGSÁGA

A konyhában kegyetlen meleg volt, mert az édesanya tüzet rakott a kemencében. Ezúttal nem a kenyérsütéshez, hanem azért, hogy az ura reumáját gyógyítsák. A fiatalember ugyanis már hónapok óta az ágyat nyomta, a fogát csikorgatta, és egyre hajtogatta, hogy a legszívesebben megölné magát. Csak terhére van a családjának. Az asszony a parazsat a vödörbe söpörte a hányóval, majd kipemetezte a kukoricaháncsból készült pemetezővel, amit előzőleg vízbe mártott. Ettől hatalmas gőz keletkezett. A nagy „stokedlit” a kemence elé tették, és a deszka egyik végét erre, a másikat mélyen a kemence szájába helyezték. Több zoknit húztak a beteg lábára, jól felöltöztették, és óvatosan derékig beemelték a kemencébe. A felesége vászontörölközővel szorgalmasan törölgette az ura arcáról csurgó vizet, közben vízzel itatta a szomjazót. Csendesen beszélgettek. Jóska, a szomszéd megjegyezte:

- Ilyen gyógyításról még nem hallottam.

A beteg a kegyetlen forróságot tűrve, csendesen mondta:

- Ezt még megpróbálom. Ez az utolsó reményem, hiszen sem az injekció, sem a toplica nem segített. A boltos zsidó ittjártakor javasolta ezt a gyógymódot.

Valóban, négy alkalommal szenvedte végig a kemencében a süttetést, és utána mintha kicsérlették volna. Ismét munkába állhatott. A kis házat újból beragyogta a napsugár. A téli estéken a konyha megtelt melegséggel. Az apa morzsolta a kukoricát, az anya foltozta a ruhát, vagy font. A kétéves Tibor kukoricatusából építette a kutat. A második osztályos lányuk, miután elmosta az edényt, a Kalendáriumból olvasott fel a családnak.

- Szépen olvas - mondogatta az anyja.

Néha nótára gyűjtöttek. Ilyenkor a tusa hegedűvé alakult a kisfiú kezében. A szülők mesélgettek a régmúlt időről. Felidézgették a szenvedéseiket, amelyről azóta lemosódott a fájdalom, és a legtöbbször nevettek rajta. Az édesapa arca elkomorodott.

- Nem kívánok a gyerekeimnek olyan gyerekkort, amilyen nekem volt - mondta. Csak úgy bugyogott belőle a keserű visszaemlékezés.

- Hároméves voltam, amikor apám és anyám felrakott a szekér tetejére egy kismalaccal és egy bokor töves rózsával, meg sok más limlommal. Szekéren költöztünk Rédicről Alsólakosba, ahol apámék egy régi csárdát megvásároltak. Ebből lett aztán a Szűnyog csárda. Most a miénken kívül még három ház van rajta keskeny parcellával. A kocsmá hátsó részében szobák is voltak. Itt megpihenhettek a Petáncról „savanyúvizet” szállító fuvarosok. A lovaknak is volt helyük hátul, a pajtában. Kicsivel később, amikor már megszoktuk az új környezetet, anyám megbetegedett. Gyalog átment Dedeshegyre, ahol a szőlőnk volt. Melege volt és a pincében a hordóból eresztett deci borral leforrázta a tüdejét. Ez lett a veszte. A kocsmá nem lehetett sokáig asszony nélkül, mert ekkor még a nővéreim is fiatalok voltak. Apám újból megnősült. Nem volt rossz mostoha, de mégsem az anyám volt, akihez hozzábújhattam. Csintalan is voltam, ezért sokszor pörgött a nadrágszija a hátamon. Hiányzott a szeretet, fölöslegesnek éreztem magamat. Sokat dolgoztattak velem, és azt hiszem, ezért lettem szófogadatlán. A testvéreim sorjában férjhez mentek, a mostohám is meghalt, új mostoha került a házhoz, én pedig csak úgy kallódtam. Hol otthon, hol valahol máshol tengettem magam. Besoroztak katonának. Amíg távol voltam, apám megbetegedett. Akkor értesítettek a haláláról, amikor már eltemették. A csaknem üres kocsmaszobában egy ágyat ágyneművel, egy tányért, egy kanalat, egy villát és egy kést, meg egy literes üveget találtam. Elmondhatom, hogy a testvéreim

és a mostohám kifosztottak. Olyan szegénynek éreztem magamat, mint a templom egere. -
Könnyes volt az apa szeme.

- Most pedig gazdagok vagyunk, mert van házunk, meg sok tányérunk, kanalunk és mindenünk

- mondta naivan a kislány.

- Azok bizony, mert szeretjük egymást, és újból dolgozhatok.

Ismét nótára gyűjtött a kis család, és mindaddig vigadoztak, amíg nem jött el a pihenés ideje.

.oOo.